

Аксеркина Г.Ж. , Сейдіғазым Е.О.
Е. А. Бөкетов атындағы зерттеу университеті
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ. , [Akserkinagulsahara@gmail.com](mailto:Аkserkinagulsahara@gmail.com)
esbol_94.09.26@mail.ru

ЕКІНШІ ДЕҢГЕЙЛІ БАНКТЕРДІҢ ДЕПОЗИТТІК ОПЕРАЦИЯЛАР АРҚЫЛЫ ЭКОНОМИКАҒА ӘСЕРІ

Екінші деңгейлі банктер (ЕДБ) қаржы жүйесінің негізін құрайтын негізгі институттардың бірі ретінде халықтың жинақтарын тарту, несиелеу, төлем жүйесін қамтамасыз ету сияқты маңызды функцияларды атқарады. ЕДБ-нің басты қызметтерінің бірі — депозиттік операциялар арқылы қаражат тарту, бұл экономикаға қосымша капиталды айналымға енгізуге және экономикалық белсенділікті қолдауға мүмкіндік береді. Депозиттер арқылы банк жүйесі халықтың қаражатын экономиканың қажетті салаларына бағыттайды, осылайша ұлттық өндіріске, инфрақұрылымға және бизнес дамуына қолдау көрсетеді.

Депозиттік операциялар банк қызметінің тұрақтылығын қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады. Депозиттер банк жүйесінің өтімділігін арттырып, қаржылық институттарға несие беру мүмкіндіктерін кеңейтеді. Сонымен қатар, депозиттер арқылы ЕДБ-нің инвестициялық қызметтері де дамиды, бұл, өз кезегінде, экономиканың түрлі салаларының қаржыландырылуына ықпал етеді. Осы операциялар нәтижесінде халықтың жинақтау деңгейі жоғарылап, қаржы нарығындағы тұрақтылық арта түседі.

Бұл мақалада Қазақстандағы екінші деңгейлі банктердің депозиттік операцияларының экономикаға тигізетін әсері жан-жақты қарастырылады. ЕДБ-нің халықтың жинақтарын тиімді пайдалануы, оларды инвестициялық ресурстарға айналдыруы және осы қаражаттардың экономиканың түрлі секторларына бағытталуы экономикадағы тұрақты даму мен өсуге ықпал етеді.

Екінші деңгейлі банктер (ЕДБ) экономикада маңызды рөл атқарады, себебі олар халық пен бизнес субъектілерінің қаражатын тарту, сақтау және көбейту қызметін жүзеге асырады. ЕДБ халықтың жинақтарын жинап, оларды несиелік ресурстарға айналдырады. Бұл қаражаттар шағын және орта бизнесті дамытуға, өндіріс орындарын қаржыландыруға және түрлі инвестициялық жобаларды іске асыруға бағытталады. Осылайша, ЕДБ-нің қызметі экономикалық белсенділікті арттырып, ұлттық экономикадағы өсімді ынталандырады.

Банктердің қаржылық делдал ретіндегі рөлі өте маңызды, өйткені олар қаражатты артық жинақтаған субъектілерден алып, оны қаржыға мұқтаж шаруашылық субъектілеріне бағыттайды. Бұл өз кезегінде капиталдың айналымын жылдамдатады және экономиканың әртүрлі секторларының дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар, банктер өздерінің несиелік қызметі арқылы жаңа жұмыс орындарын құруға және халықтың әл-ауқатын жақсартуға мүмкіндік береді.

ЕДБ-нің депозиттік операциялары халықтың жинақтау деңгейін арттырып, экономиканың тұрақтылығына ықпал етеді. Депозиттер арқылы тартылған қаражаттар банктердің қаржылық мүмкіндіктерін кеңейтіп, олардың экономикадағы несиелік қорларын арттырады. Депозиттік саясат банктердің қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуге көмектеседі және экономикалық дағдарыстар кезінде қорғаныс ретінде қызмет атқарады. ЕДБ халықтың сенімін сақтау мақсатында депозиттердің сақталуын қамтамасыз ету үшін түрлі қауіпсіздік шараларын, резервтік талаптар мен сақтандыру жүйелерін қолданады.

Сонымен қатар, ЕДБ инфляцияның және ұлттық банк саясатының өзгеруіне икемді жауап беріп, пайыздық мөлшерлемелер арқылы экономикаға әсер етеді. Пайыздық мөлшерлемелер депозиттер мен несиелердің тиімділігіне тікелей әсер етіп, қаржылық белсенділік деңгейін реттеуге ықпал етеді.

Депозиттік операциялар — екінші деңгейлі банктердің (ЕДБ) қаржы нарығындағы маңызды қызметтерінің бірі болып табылады. Бұл операциялар банктердің халық пен кәсіпорындардың қаражатын тартуына, сақтауға және көбейтуге мүмкіндік береді. Депозиттік операциялар арқылы банктер өздерінің қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етіп, несиелік ресурстарды қалыптастырады. Депозиттік операциялардың бірнеше түрі бар, олар банктер мен клиенттер арасында әр түрлі қаржылық мақсаттар мен қажеттіліктерді қанағаттандыруға бағытталған.

Мерзімді депозиттер — клиенттердің қаражаты белгілі бір мерзімге банкте сақталатын депозит түрі. Клиенттер бұл депозитті ашқан кезде, депозиттің мерзімі мен пайыздық мөлшерлемесін

анықтайды. Мерзімді депозиттер жоғары пайыздық мөлшерлеменен ерекшеленеді, өйткені клиенттердің қаражаты банкте ұзақ уақыт сақталады. Бұл депозиттер ұзақ мерзімді инвестиция ретінде қарастырылады, себебі клиенттер депозит мерзімі аяқталғанша қаражатқа қол жеткізе алмайды.

Талап етілмелі депозиттер — клиенттердің қаражаты банкте кез келген уақытта алу мүмкіндігімен сақталатын депозит түрі. Бұл депозиттердің пайыздық мөлшерлемесі, әдетте, мерзімді депозиттерге қарағанда төмен болады, себебі банктер клиенттердің қаражатын қысқа мерзімде қайтара алады. Талап етілмелі депозиттер клиенттерге liquidity (өтімділік) қамтамасыз етеді, яғни олар өз қаражаттарын қажетті уақытта пайдалану мүмкіндігіне ие.

Жинақ депозиттері — клиенттердің жинақтарын ұзақ мерзімге сақтауға бағытталған депозит түрі. Бұл депозиттердің пайыздық мөлшерлемесі талап етілмелі депозиттерге қарағанда жоғары, бірақ клиенттердің қаражатын мерзімді депозиттерге қарағанда қысқа мерзімде алу шектеулі болуы мүмкін. Жинақ депозиттері көбінесе жеке тұлғалар мен отбасылар үшін қаржылық мақсаттарға, мысалы, білім алу, үй сатып алу немесе зейнетақы жинақтау үшін пайдаланылады.

Корпоративтік депозиттер — заңды тұлғалар мен кәсіпорындардың банкте сақталатын қаражаттары. Корпоративтік клиенттер депозиттерді әр түрлі мақсаттарда пайдалана алады, мысалы, жұмысшы жалақысын төлеу, операциялық шығындарды жабу немесе инвестициялық жобаларды қаржыландыру. Корпоративтік депозиттердің шарттары мен пайыздық мөлшерлемелері кәсіпорындардың қаржылық жағдайына және банктің ұсыныстарына байланысты өзгеріп отырады.

Арнайы депозиттер — белгілі бір мақсаттарға, мысалы, білім, медициналық қызмет көрсету немесе әлеуметтік қорғау үшін ашылатын депозиттер. Бұл депозиттердің шарттары мен пайыздық мөлшерлемелері мақсаттарға байланысты өзгеріп отырады. Мысалы, білім беру депозиттері арнайы білім алу мақсатында жинақталған қаражаттарды пайдалануға мүмкіндік береді.

Екінші деңгейлі банктердің депозиттік операциялары экономиканың тұрақтылығы мен дамуына маңызды әсер етеді. Банктердің халықтың жинақтарын тарту, сақтау және инвестициялау қабілеті қаржы жүйесінің негізін қалыптастырады. Депозиттер арқылы банк жүйесі халықтың және кәсіпорындардың қаражаттарын тиімді пайдаланып, экономикалық белсенділікті ынталандырады.

Депозиттік операциялардың әртүрлі түрлері клиенттердің қаржылық мақсаттарына жауап беріп, олардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін маңызды болып табылады. Мерзімді, талап етілмелі, жинақ, корпоративтік және арнайы депозиттер банктер мен клиенттер арасында сенімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді, әрі экономиканың әртүрлі секторларына инвестицияларды бағыттайды.

ЕДБ-нің депозиттік операциялары халықтың жинақтау деңгейін арттырып, қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз етеді. Бұл, өз кезегінде, экономикалық өсу мен инфляцияны бақылауға ықпал етеді. Депозиттер арқылы тартылған қаражаттар банктердің несиелік қорларын кеңейтеді, бұл қаржылық ресурстарды тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, екінші деңгейлі банктердің депозиттік операциялары еліміздің қаржы нарығындағы бәсекелестікті арттыруға, экономиканың тұрақтылығын нығайтуға және халықтың әл-ауқатын жақсартуға бағытталған. Сондықтан, депозиттік операциялар екінші деңгейлі банктердің экономикадағы рөлін күшейтіп, жалпы ұлттық экономиканың дамуына оң әсер етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Аманжолова, Г. А. (2019). *Қаржылық делдалдық: теория және практика*. Алматы: Қазақ университеті.
2. Бекмұратова, А. Н. (2020). *Екінші деңгейлі банктердің депозиттік операцияларының экономикадағы рөлі*. Журнал "Экономика", 3(1), 45-56.
3. Қасымов, А. (2021). *Банктік жүйе және қаржылық тұрақтылық*. Нұр-Сұлтан: Еуразия университеті.
4. Сейдахметова, Р. (2022). *Депозиттік операциялар: түсінігі мен түрлері*. Журнал "Қаржы және кредит", 2(4), 67-73.